

УДК 37.378.146

Боляк А.А.,

професор кафедри фізичної культури та спортивної майстерності

Гуманітарного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ТА КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

У статті акцентується увага на тому, що критерії і процедури оцінки якості освіти і підготовленості майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту вимагають удосконалення у напрямі поглиблення їх уніфікації з орієнтацією на весь комплекс компетентностей, знань і умінь студентів. Процедуру моніторингу якості практичної підготовки майбутніх фахівців доцільно здійснювати на основі особистісно орієнтованого підходу у процесі квазіпрофесійної діяльності.

Ключові слова: *якість освіти, професійна підготовленість, критерії, моніторинг, квазіпрофесійна діяльність, особистісний підхід.*

Обґрунтування актуальності проблеми. Забезпечення якості освіти при інтеграції України до європейського освітнього простору є однією з головних умов довіри, мобільності, мотивації студентів, сумісності й привабливості вищої освіти [7]. Закон України про вищу освіту визначає якість вищої освіти як рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти [3, ст. 1. п. 1.23].

Якість освіти, тобто якість викладання і навчання у вищих навчальних закладах, відображає міру, в якій навчальна діяльність та засоби допомагають студентам досягти відповідних цілей, визначених навчальною програмою. Кінцевим результатом професійної підготовки вважається підготовленість майбутнього фахівця до професійної діяльності — його стан, що зумовлюється набутими професійними потенціями та унеможливорює виконання професійних функцій на рівні формальних і неформальних вимог професійної діяльності [5, 289].

Особливі вимоги щодо якісного рівня результативності процесу підготовки фахівців висувають педагогічні спеціальності, зокрема сфера фізичного виховання та спорту. Саме це визначає актуальність на-

шого дослідження, результати якого мають визначити шляхи удосконалення процесу оцінки якості освіти і професійної підготовленості майбутніх фахівців.

Аналіз наукових досліджень за темою статті. Болонський процес передбачає гарантію якості вищої освіти європейських країн, яка сприятиме прискоренню інтелектуальних і освітніх досягнень, покращенню якості навчання студентів європейських вищих навчальних закладів і досягненню ними результатів навчання відповідно до очікувань головних бенефіціарів, зацікавлених сторін (стейкхолдерів), серед яких не тільки вищі навчальні заклади та студенти, але й потенційні роботодавці [6].

Забезпечення якості (Quality Assurance) вищої освіти не є суто європейською проблемою. В усьому світі зростає увага до якості та стандартів вищої освіти, що пояснюється її швидким розвитком і водночас підвищенням вартості освітніх послуг для держави та людей. Формування системи забезпечення якості, заснованої на єдиних стандартах і рекомендаціях, свідчитиме про перехід до європейського виміру у сфері її забезпечення, що має посилити привабливість українського простору вищої освіти [7].

У визначенні Центру CEDEFOP поняття «забезпечення якості» йдеться про «види діяльності, що включають планування, впровадження, оцінювання, звітування та покращення якості, які здійснюються, щоб гарантувати, що уся освіта та навчання (зміст програм, навчальні плани, результати оцінювання та підтвердження результатів навчання тощо) відповідають вимогам якості, яких очікують зацікавлені сторони». Цикл забезпечення якості містить чотири окремі етапи процесу: планування (постановка чітких і реальних цілей), впровадження (визначення необхідної структури для досягнення цілей), оцінювання (розробка механізмів збирання та оцінювання інформації щодо досягнення цілей) та перегляд (оцінка результатів та внесення необхідних поправок чи змін) [9].

Аспекти проблеми, які ще недостатньо вивчені. Аналіз процесу забезпечення якості освіти майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту змушує нас звернути увагу на систему оцінювання підготовки фахівця до професійної діяльності.

Аналіз наукових досліджень (В.М. Мазін (2008) [4], С.А. Хазова (2008) [8] та ін.) останніх років з цієї проблеми вказує на неоднозначність у поглядах вчених на процес оцінювання, які сформовані переважно на основі довільного евристичного пошуку, а не результатів емпіричних досліджень.

Оцінку якостей, необхідних для майбутньої професійної діяльності фахівців з фізичного виховання та спорту, розробляла Л.В. Безкоровайна [1], М.С. Буренко [2] досліджувала аспекти комплексної оцінки професійних якостей майбутніх тренерів-викладачів.

В основі оцінки підготовки фахівця лежать ознаки професійної підготовленості, систематизація та використання яких у процесі оцінювання майбутніх фахівців вимагає формування критеріїв професійної підготовленості [5, 296]. Проблему визначення критеріїв і показників професійної підготовленості фахівців з фізичного виховання та спорту досліджували Н.Ю. Волянчук (2006), Л.Б. Волошко (2006), Н.Ш. Фазлеев (2005) та ін.

Водночас зберігається невідповідність між традиційними критеріями та процедурою оцінювання професійної підготовленості майбутніх фахівців та її компетентнісною структурою, вимогами до практичних умінь, особистісних характеристик тощо [2, 217–224].

Мета статті полягає у визначенні нових напрямів процесу оцінки якості освіти і професійної підготовленості майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

Виклад основного матеріалу. Аналіз завдань контрольно-кваліфікаційних робіт, а також контрольно-кваліфікаційних завдань для випускників спеціалізованих вищих навчальних закладів з фізичного виховання та спорту показав, що вони мають слабкий зв'язок із задекларованими цілями вищої освіти — уміннями та навичками фахівця відповідної сфери [2, 217–224]. Такий стан речей негативно впливає на якість освіти.

У різних системах може існувати різне сприйняття якості. На нашу думку, у системі професійної освіти і навчання якість має виражатися у розумінні *стандартів* (професійні, кваліфікаційні, освітні, професійної освіти і навчання), тобто наборі знань, умінь та навичок, якими повинна володіти особа, щоб виконувати конкретну роботу чи функцію.

У свою чергу контроль якості підготовки майбутніх фахівців доцільно вибудовувати саме через призму відповідності стандартам вищої освіти з використанням уніфікованих критеріїв, спираючись на досвід ЄС. Сучасність вимагає від викладачів вищої школи переосмислення кваліметричних процедур і переходу від оцінки успішності з окремих дисциплін до цілісної комплексної оцінки відповідності майбутнього фахівця освітнім стандартам.

Підґрунтям для вдосконалення методики оцінювання підготовленості майбутніх фахівців до професійної діяльності має стати аналіз

наявних засобів встановлення ефективності професійної підготовки спортивних педагогів.

Відповідно до класифікації типів даних про особистість професіонала, розробленої Р. Кеттелом, виділяють такі види оцінок:

— оцінювання спеціально підготовленими експертами дій студентів при виконанні різноманітних завдань у квазіпрофесійній діяльності, прикладами якої є аналіз професійних ситуацій, складання планів, проведення заняття та ін. (L-дані (life record data));

— оцінювання знань з використанням тестів, а також професійних теоретичних завдань (Т-дані (objective test data));

— самооцінювання особистісно-професійних якостей за допомогою відповідного психодіагностичного інструментарію (Q-дані (questionnaire data)) [5, 302].

Методика оцінювання професійної підготовленості майбутніх фахівців має носити інтегративний характер, спираючись на комплексне використання процедур, спрямованих на отримання L-, Q- і Т-даних, з метою створення якомога більш повного уявлення про різні аспекти професійної підготовленості студента [5, 302].

Аналіз досвіду роботи спеціалізованих вищих навчальних закладів з фізичного виховання та спорту вказує на недосконалість та відсутність комплексності процедур оцінки професійної підготовленості студентів. Зокрема, застосування L-даних, отриманих на основі експертних оцінок, дає змогу оцінити професійну підготовленість у широкому контексті: інтеграцію знань, умінь, особистісних якостей, мотивації.

Водночас програми державної атестації студентів різних спеціалізованих вищих навчальних закладів не містять компонентів, спрямованих на безпосереднє урахування L-даних про рівень практичної підготовленості майбутніх фахівців. Згідно зі структурно-логічною схемою процесу навчання, кваліметричний компонент практичної підготовленості студентів відображений у програмах практик і має забезпечувати її якісну оцінку. Разом з тим рівень саме практичної підготовленості випускників спеціалізованих вищих навчальних закладів, на думку працедавців, експертів та самих студентів, залишається недостатнім, що не береться до уваги під час державної атестації.

Комплексна інтегративна оцінка практичної підготовленості майбутнього фахівця вимагає пошуку уніфікованих критеріїв, які враховували б весь спектр виробничих функцій і типових завдань діяльності, а також уміння, якими повинні володіти випускники вищого навчального закладу. Подібний підхід вимагає спеціальної підготовки експер-

тів, здатних оцінити ступінь сформованості широкого спектра компетенцій студентів під час квазіпрофесійної діяльності.

Однак використання експертної оцінки в сучасних умовах вищих навчальних закладів спортивного профілю має цілу низку недоліків, які потребують додаткового вивчення і обґрунтування, а саме [1, 3–6]:

- ресурсоємність;
- однорідність складу експертів;
- суб'єктивність у фіксації результатів оцінювання.

Підвищення готовності експертів та зниження рівня суб'єктивності їх оцінок можливо досягти через удосконалення процедури оцінювання і формування інтегральних критеріїв.

Змістовна частина ОКХ стандарту з фізичного виховання містить всеохоплюючий перелік виробничих функцій, задач діяльності та умінь фахівця, спрямованих, відповідно до мети фізичного виховання, на вдосконалення людини.

Традиційна підготовка студентів з фізичного виховання переважно формує в них системоцентричні підходи до майбутньої роботи. Це впливає й на критерії оцінювання професійної підготовки викладачами, які переважно орієнтовані на раціональну оцінку загальних зовнішніх маркерів педагогічних дій майбутнього фахівця.

Актуалізація гуманістичних тенденцій в сучасну епоху розвитку освіти вимагає відходу від раціоналізованих прагматичних імперативів до людиноцентризму. Такі трансформації спонукають освітян сконцентруватися на особистісних потребах людини, її ціннісних вимірах щодо пізнання світу та самопізнання, наданні можливості кожному досягти бажаного на основі розвитку власних якостей, за рахунок власних зусиль. За такого переходу в основі оцінювання професійної підготовленості студентів мають лежати критерії, які висвітлюють процес комплексного використання фахівцем компетенцій для особистісного вдосконалення людини під час фізичного виховання.

Для прикладу наведемо протокол експертної оцінки практичної діяльності студентів для оцінювання відповідності компетенцій студента освітньому стандарту фітнес-інструктора, розробленому Європейською асоціацією здоров'я та фітнесу (EHFA — European Health & Fitness Association) відповідно до вимог Європейської системи забезпечення якості у професійній освіті (EQAVET — European Quality Assurance in Vocational Education and Training) (табл. 1).

Таблиця 1

**ПРОТОКОЛ ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТА
ОСВІТНЬОМУ СТАНДАРТУ ФІТНЕС-ІНСТРУКТОРА EHFA
(EUROPEAN HEALTH & FITNESS ASSOCIATION)**

Practical Assessment Observation Checklist — Фітнес-інструктор (EQF Level 3)				
Дії студента:	Підготовча частина	Основна частина	Заключна частина	Загальний результат
1. Пояснення і демонстрація були виконані технічно правильно, актуально, їх можна було побачити				
2. Використовував мотиваційні стратегії				
3. Вибрав безпечні, ефективні, відповідні вправи для певного компонента заняття і учасників				
4. Давав чіткі, лаконічні та конкретні інструкції та роз'яснення				
5. Забезпечував та використовував безпечні та ефективні навчальні системи і методи навчання				
6. Впевнився у тому, що учасники зрозуміли пояснення та інструкції				
7. Спостерігав за учасниками, щоб переконатися у безпечності виконання вправ				
8. Оцінював, виправляв та вдосконалював виконання учасниками вправ, допомагав адаптуватись, якщо це було потрібно				
9. Демонстрував безпечне і ефективне підвищення і зниження навантаження				

Продовження табл. 1

Студент:	Підготовча частина	Основна частина	Заключна частина	Загальний результат
10. Гарантував безпеку та ефективність усіх фаз заняття в рамках часових обмежень				
KEY:				
P	Pass			
P*	Pass with feedback			
R	Refer			
			PASS	
			REFER	

Критерії, які увійшли до протоколу оцінки практичних компетенцій майбутніх фітнес-інструкторів, вказують на особистісно орієнтовану спрямованість змісту їх практичної діяльності. Спрямованість критеріїв на виявлення здатностей майбутнього фахівця працювати в інтересах кожної людини, задіяної у процесі оздоровчого тренування, дає змогу оцінити практично весь комплекс знань, вмінь і компетенцій, якими має володіти фахівець цього типу під час професійної практичної діяльності. Перелік критеріїв якості може бути нескінченним, та загалом, чим він довший та детальніший, тим складніше з ним працювати і важче пристосувати до потреб.

На нашу думку, одним із аспектів вдосконалення якості освіти і професійної підготовленості майбутніх фахівців може стати розробка уніфікованих критеріїв, орієнтованих на моніторинг усього комплексу компетентностей, знань і умінь студентів під час взаємодії з кожною людиною, задіяною у процесі фізичного виховання.

Розробка і застосування нових критеріїв оцінки підготовки майбутніх фахівців вимагає спеціальної підготовки експертів. Експерти мають володіти знаннями зі всього комплексу компетентностей, спеціальних, медико-біологічних, педагогічних та інших дисциплін, що вивчаються студентами під час усього періоду навчання, а також щодо структур міждисциплінарних зв'язків і їх використання в практичній діяльності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

Висновки, рекомендації, перспективи подальших досліджень. Для удосконалення якості освіти і професійної підготовленості майбутніх фахівців необхідна розробка уніфікованих критеріїв, орієнто-

ваних на моніторинг усього комплексу компетентностей, знань і умінь студентів під час взаємодії з кожною людиною, задіяною у процесі фізичного виховання.

Використання вдосконалених критеріїв оцінки підготовки майбутніх фахівців вимагає спеціальної підготовки експертів, що передбачає оволодіння знаннями щодо компетентностей, спеціальних, медико-біологічних, педагогічних та інших дисциплін, які вивчаються студентами, а також структур міждисциплінарних зв'язків і їх використання у практичній діяльності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

Цей напрям дослідження передбачає подальше обґрунтування і пошук нових шляхів удосконалення критеріїв та процедур оцінки підготовленості фахівців з фізичного виховання та спорту.

Джерела

1. Безкоровайна Л.В. Оцінка якостей, необхідних для майбутньої професійної управлінської діяльності фахівців фізичного виховання та спорту / Л.В. Безкоровайна // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту: наук. журнал. — Х., 2007. — С. 3–6.
2. Буренко М.С. Комплексна оцінка професійних якостей майбутніх тренерів-викладачів як необхідна умова формування фахових компетенцій / М.С. Буренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — 2011. — № 8 (18). — С. 217–224.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Мазін В.М. Формування культури професійної самореалізації майбутніх учителів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В.М. Мазін. — Запоріжжя, 2008. — 222 с.
5. Сватъев А.В. Підготовка майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності (теоретико-методичний аспект) : моногр. / А.В.Сватъев ; Запорізький національний ун-т. — Запоріжжя : ТОВ «ЛПРС» ЛТД, 2012. — 520 с. — Бібліогр.: С. 376–455.
6. Свіжевська С.А. Експертиза якості освіти: європейський підхід до оптимізації критеріїв акредитації у ВНЗ України [Електронний ресурс] / С.А. Свіжевська. — Режим доступу : http://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/science_met_dep/statti_akspt_yakosti.php
7. Система забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі та механізми її імплементації в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/juni08/16.htm>

8. Хазова С.А. Профессиональная компетентность специалистов по физической культуре и спорту как показатель их конкурентоспособности / С.А. Хазова // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. — 2008. — № 1. — С. 50–53.

9. Glossary of quality in education and training, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://libserver.cedefop.europa.eu/F/3L5X7H9UVIJLBTTUYN1G19KYFGL9J5G727CVIV2SS38GBYAT7J-15330?func=full-set-set&set_number=000122&set_entry=000022&format=999

В статье акцентируется внимание на том, что критерии и процедуры оценки качества образования и подготовленности будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту требуют усовершенствования в направлении углубления их унификации с ориентацией на весь комплекс компетенций, знаний и умений студентов. Процедуру мониторинга качества практической подготовки будущих специалистов целесообразно осуществлять на основе личносно ориентированного подхода в процессе квазипрофессиональной деятельности.

Ключевые слова: качество образования, профессиональная подготовленность, критерии, мониторинг, квазипрофессиональная деятельность, личностный подход.

The article focuses on criteria and procedures for assessing the quality of education and training of future specialists in physical education and sports which require improvements to deepen their unification with a focus on the whole range of students' competencies, knowledge and skills. The procedure for monitoring of practical training quality of future professionals should be implemented on the basis of personal approach to the quazi-professional activities.

Key words: quality of education, vocational training, criteria, monitoring, quazi-professional activities, personal approach.